

Nõ 2.

Muanga,
Uganda maa kuningas
Afrikamaal.

Jutt Jumala riigi wõitlustest.

Teine trükk.

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukog

SE3725

Nias.

Trükitud L. Goerschelmanni kuluga.

1897.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 23. Января 1897 г.

Trükitub Schnakenburgi trükikojas, Jurjewis.

Muanga, Uganda kuningas Afrikamaal.

(Uuemad teadused Uganda kristlastest Afsrikast.)

Rogudus ja tema weretunnistajad.

Jöörigem täna jällegi filmad ja kõrwad Uganda poole ja kuulgem kuis kristlaste käsi seal käib. — Kui Uganda kuningas Mtesa*) 9/10 Oktobril 1884 ära suri, siis sai tema poeg Muanga tema ajemele kuningaks. Wanast ajast oli Ugandas see konge walitsemas, et kui uus kuningas walitsema hakkas, siis lastis ta kadeduse pärast kõik omad wennad aratappa ja oma hiljakult lahkunud isa mälestuseks lastis poeg, noor kuningas, kõige tähtsamad peamehed ja weel tuhandid alamaid omast riigist aratappa, et sellega isat auustada ja ühtlasi ka teise ilma temale teendrid ligi saata, kes teda teeniksid. Aga fell korral, kui Muanga kuningaks sai, ei walatud mitte tilka werd, nii palju oli juba tema ajani tehtud kristliku töö waim möjunud. Et küll Mtesa ise mitte kristlasteks ei saanud, siiski oli tema riigis juba weikene risti kogudus. Kõigist waewadest hoolimata mis Prantsuse paatrite, Muhamedlaste ja wana pagana usu läbi noore kogudusele koormaks tuli, kosus ja kaswas ta edasi. Printsid ja printsessinad, peamehed ja nende naesed, talumehed ja pärisorjad tuliwad õpetusest osa wõtma.

Koki kuningale ja tema seitsme wennale õpetas D'Flaherty Sumala sõna lugemist, see õpetas jälle oma naestele ja õdedele.

Karague kuninga tütar Roma, Mirambo kuninga saadik Kabarega ja ifegi Unuma kuningas tuliwad ja tahtsiwad misjonäri käest õpetust saada, ning wiimane hüüdis suure waimustusega: „Mina olen päris lohmenud nende ime asjade pärast, mis mina siin olen kuulnud, nii et minul 50 aastat tarwis läheb, ennegu ma need kõik saan oma rahwale ära jutustada“. Kõige esiteks tahtsiwad kaks noort meest, et neid pidi ristitama; see oli parajalt katku aeg. Nemad tahtsiwad endid nii ruttu kui võimalik ristida lasta: „Meie tahame Issandale Jeesusele näidata, et meie temale sõnakuulelikud oleme“, ütlesiwad nemad. Aga ennegu

*) Mtesa kohta ilmus hiljuti weike raamatutene Gesti keeli.

neid ristida mõidi, jäiwad nad mõlemad raskesti haigeks. Nad saatsiwad oma koolmeistrile rutulise sõnumiku: „Sinu taks sõpra on suremisel maas“. Teine oli weel meele mõistuse juures ja sai ristitud. „Jeesus Kristus on minu kuningas!“ hüüdis tema surres; aga teine suri ilma ristimata, aga siiski uskus.

Suwel 1883 oli kuninga armsam tütrekene suremise peal haige. Palju Lubaripreestrid püüdsiwad teda oma kunsti läbi terveks teha, aga kõik nende waew oli ilma asjata. Wiimaks saadeti D'Flaherty järele. Tema ajas kõik nõijad wälja ja waata! Sumal õnnistas tema paranduse tööd. Pea peale selle tuli ühel homikul Mtesa teine tütar, Elmasi, D'Flaherty juure ja ütles: „Sinu õrn hoolitsemine ja sinu lahkus minu õe, kuninga armsama, wastu ja sinu sõnad ja palwed on minu südamesse nii mõjunud, et ma kindla nõuu olen wõtnud, tulgu mis tahes, Jeesuse Kristuse sõnu ja usku õppida.“ Otsegu Afrika maa pind taewa kaste järele jänune on, nii oli ka tema hing armuõpetuse järele jänune. 23. Septembril 1883 aastal sai tema ristitud. Temaga ühes ristiti ka kuningliku pere ülewaataja, üks Henry Briht, Duta wend, kes Zanzibari Wagandalaaste seas esimene ristida oli ja kes täna päewani Ugandas esimeseks koolmeistriks ja Diakoniks on. Üks preester tuli ja ütles: mina tahan kõik Lubari nõija abinõud enesest ära wisata ja ei taha teda ilmaški enam teenida. Tema on walelik ja petis. Mina tahan Jeesuse järel käia ja teda teenida ja Tema teesid õppida. — Selle peale wiskas ta kõik kallid nõija asjad tulesse. Aga kaua pidi tema ootama, ennegu teda ristimisele wõeti; sest palju ruttu ristitud taganesiwad jälle warssi tagasi. Mitte üksi Elmasi, waid ka weel üks teine printsesina, kes oma õppimisega oma õpetajatele palju rõõmu tegi, ja kes „kuninga õe“ auu seisuses oli ja igapäew korralikult oma maja rahwa Sumala teenistusele kokku kogus, langes jälle oma wana lihapattude sisse tagasi; et küll hakatuses ristiusus kindlad näitasiwad olemat. Neid effitasiwad kuningliku perekonna noored mehed ära; nendest oli isegi üks Rooma katoliku usu kristlane, kes Elmasi „suuusu“ meelitas. Ugandas nimetakse Rooma katoliku usk „suuusuks“ ja ewangeliumi usk „raamatu usuks.“ —

18 Märtsil 1884, see on pool aastat enne Mtesa surma, oli ristikoguduse ristitute hulk 68 hinge ja armulaual käijate hulk 40 hinge. Suure hoolega kaswatati kodumaalasi misjonäride abilisteks. Peale Henry Briht Duta oli tema truu sõber Wilipp Mufasa tähtsa abiline Sumala riigi töös; tema suri muhu haiguse kätte, tema naene Sarah raawitses teda tüdimata osawuse ja armastusega, mida siia maani weel Wagandas ei tuntud. Mida rohkem Europast tulnud usukuulutajad häda ja wiletuse sisse sattusiwad, seda enam püüdsiwad niisugused abilised koguduse hoolekandmise ametit jalale seada. Selle Diakoni ameti peal oliwad seitse tublit hoolekandjat, kes mitte üksnes õpetuses ja koguduse

asjataollituses tegewad oliwad, waid ka tasahiljukesi jutluses ja hingede eest hoolekandmises ligi aitaswad. Seäraniis tagakiusamise ajal on see Diaconi ammet wäga palju kasu näitanud.

Nii oliwad asjaloud Muanga walituse algusel. Muanga oli 20 aastat wana, kui kuningaks sai; täitsa kodumaa poeg, see on: ta oli nii üles kaswanud, kui kõik pagana usu lapsed; ropu elu läbi oli tema ihu jõud kõhetu, näust kahwatanud; ta oli kiusakas ja lapsiku himude ori, kõikis asjus jonnakas ja kõikesuguse lihalustide täitmise põlewas himus; peale selle oli tema nõrk ja kartlik; oma isa Mtesa kohta oli tema waimu-aher ehk nõnda nimetada nüriwaimuline.

Nüüd algasiwad werised ajad. Mitte just wiha risti koguduse wastu, waid palju enam hirm, et Europalased tema maa käest „ära sööwad“ (ära wõidowad), niisama ka effi arwamised ja tühja juttude uskumised ajasiwad Muanga jälleda tegudele. Üks kuninga pärisori oli warastanud, ja selle hirmu pärast põgenes tema walge mehe (Europlase) juure; siit wõeti ta kinni ja mõisteti hukka. Nüüd wõlbi: kõik walged mehed wõta-
wad hulga kaupa kirjategijaid wastu. Nüüd anti käsk wälja: iga Wagandaline, kes wäljamaalase teenistuses on, saagu wangi pandud. Missiõnärade majad pandi kinni ja inschenier Makay, kes parajaste tee peal oli, wõeti wangi ühes wiie noore Waganda kristlastega, kes tema teenistuses oliwad. Nendest noortest meestest kolm, Serwanga, Kakumba ja Jusuf, saiwad esimesteks weretunnistajateks. Neid wiidi linnast wälja, raiuti käed otjast ära ning nende keha seuti puu huniku peale kinni; see puuhunik pandi nüüd põlema, kus nende kehad aega mööda ühes puudega ärapõlesiwad. Timukas teutas neid nüüd weel: teie peaksite nüüd oma Isa Maassija (Jeesust Kristust) paluma, et tema teid ärapeastaks. Ta waata imet: suitsu woolust ja tule leegist helisesiwad healed, aga ei mitte häda ilmutused ega appikarjumised, waid kiidulaulud:

„Killa siku tunsiwu!“ see on: „Iffa ifka kiidan sind, Jeesus et sa peastad mind!“ — Et küll kristlasi hirmsaste taqakiusati, siiski kaswas kristlaste hulk: mitmed igatsesiwad ristimist ja üks pagana mees, kes Makay kinniwõtmise juures oli olnud, kõneleb ise, et just nende kolme noore mehe kindel meel ja ärarääkimata suur kannatus piinamise ajal, on teda ka wiimaks nii kaugele saatnud, et ta ka õppis Sumalat paluma. Kuningas lastis kiusu pärast Makay ühe püssi araparandada ja lastis teda siis jälle lahti. Nüüd kirjutas Makay warsti Inglis maale: „Tungi-
wamalt kui enne kunagi palume meie teie palwid ja abi Uganda pärast. Teg on kuri. Palju suurem töö wõiks siin korda saadetud saada, waen-
laste wäekanguse peale waatamata, kui meil aga tubli mehi oleks olemas. D'Flaherty pidi nüüd just oma haiguse pärast kodumaale reisisma, ja suri reisi teel Punase mere peal ära. Ütle mata kannatust ja ette waata-
mist on waja, kui midagi selle maa suurte meestega tahad toimetada.

See maa saab ruttu ewangeliumi usuliste, paawsti usuliste wõi Muhamedi usuliste oma olema. Arge wiibige oma abiga, sest see on meie kiriku ja missoni sõprade asi, mis sugune usk siia maale saab." Ubi oligi sellel ajal juba tulemas. Sumal oli seda teistiti mõtelnud; mitte sõbrad, waid waenlased pidiwad Sumala tööd toimetama ja werised seemne terad saiwad külmatud.

Inglismaa piiskop Hannington tuli põhjapoolt, wõerast teed mööda, Ugandasse. Nii pea kui usmata kuningas Muanga seda kuulis, siis saatis ta kõhe saadikud wälja teda äratapma. Kristlasi, kes tema elu pärast paluma läksiwad, ei lastnud kuningas mitte enese ette. Sulg ei suuda seda hirmu mitte kirjutada, mis siis kristlastel oli. Keegi ei usaldanud enam kofku tulla ega Sumala teenistust pidada. 10 kiriku wanemat kutsusiwad omad naabrid kofku ja pidasiwad nende majakeste sees Sumala teenistust. Wiimaks tuli sõnum, et piiskop on äratapetud. Teda wõeti kinni, aga keegi ei julgenud teda püssiga maha lasta, sest nad arwasiwad, et ega Europlasi nende omad sõariistad ära ei tappa. Odadega tormasiwad nad tema peale ja tapsiwad teda ära. Tema langes oma põlwele peale ja palus Sumalat ülestõstetud kättega, kui parajaste kaks mõrtsukat odaga teda läbipistsiwad. See sündis 29. Oktobril 1885. — 21 Oktobril oli tema oma päewa raamatusse, mis imelikul wiisil pärast kätte saadi, kirjutanud: „Mina läksin ühe künka peale, kust ma Niiluse jõge näha wõisin, kui häkitselt umbes kakskümmend hirmust meest minu peale tormasiwad. Mull näitas, nagu tahaksiwad nad mind ühte kuristikku wisata. Kaks korda oleks minul peaagu wõimalik olnud nende kätte wabest ärapõgeneda. Wiimaks lõpes minu jõud otsa ja ma pidin ennast mööda maad järele wedada lastma. Tšsand sinu kätte annan mina ennast, üksnes sinu peale loodan ma . . . mina ei olnud mitte enam kahewahel sellepärast, et mind saab äratapetud, siiski wõisin ma julgeste laulda: „Julge olen Jeesu kaenas“ ja: Oled mo, mina so Oma olen järgest. (326, 11. Kiriku laulu raamatus.) 22. Oktobril: „Mina olen kui puruks pekstud . . . Mina kardan kõige wähemalt üheks terweks nädalaks siia istuma jääda. Kas ma jõuan seda wälja kannatada? Minu Sumal, mina olen sinu! Minu meeled on ärritatud, kui lõwil puuris. Sa ommetigi! Kui palju olen mina tänu wõlgu! Mina peaksin Tšsanda nime kiitma — ja seda ma ka teen! — 28. Oktobril: „Hirmus töö! Zoobnud wahtide kára ja putukate pärast ei wõinud ma rohkem kui ühe ainsama tunni magada Palawik läheb suuremaks. Oh Tšsand, halasta ommetigi minu peale ja peasta mind sellest waewast! Mina olen koguni roidunud ja mu rammu on otsas. 27. Taaweti laul trööstib mind. Selle päewa õhtul olen rohkeste 28. Taaweti laulu läbi trööstitud. — 29. Oktobril: Kahetsas minu wangi-päew. Ei ühtegi teadust. Aga 30. Taaweti laul kosutab minu waimu. „Sõna tuli wäega.“ — Nõnda oli tema päewaraamatusse kirjutatud.

Hirmus oli ka selle aja sees wihase Muanga ligi elada. Ringitused ärritawad teda weel enam wihale. Tema arwas, et katoliku paater Poundel tahta teda rohtudega äratistida. Kuninga kristlik ülem kojateener, ja siitamaalne armas ja usalduse mees, Soosop Makasa, julges kord teda piiskopi surmamise pärast paari sõnaga noomida. Kuningas andis käsu teda elawalt ärapõletada. Kui tema pärast oma käsku kahetses, siis oli Makasa juba oma kannatust lõpetanud ja keeld tuli liig hilja. Suba oli kuningal mõte, kõiki neid äratappa, kes aga walge meestega Sumalat paluwad. Kuningas arwas siiski enne järele, et umbes 500 kuninga koja teenert, see on lipukandjad ja pärisorjad, ning niisama palju naesi, käiwad Inglaste juures kirikus. Ka Prantslaste presbrite juures käis niisama palju. Kui need kõik pidiwad äratapetud saama, siis wõis ütelda, tema oleks kõik terwe maa arahawitanud. Nii suur ja wägew oli sell ajal Ugandas juba ristikogudus. Selle wahel sees oliwad ka kõik koolid keelatud. — Eht kõik kui wande all ägas, siiski tuli õõsel inimesi hulga kaupa ja tahtsiwad, et neid pidi ristitama. Isegi „mere isand“ (kuninga Admiral) laskis ennast oma wiie teendriga ristida. Teised seitse, tema kodukondsetest, ei olnud weel mitte nii kangel ette walmistatud, et neid temaga ühes oleks wõinud ristida. —

Kristlikud noored mehed, kes oma koduküladest pidiwad ärapõgenema, kandsiwad Sumala sõna ümberkaudse maadele ja tuliwad õõsetel oma koolipoistega misjonäride juure ja nõudsiwad, et neid pidi ristitama. Ristijad paniwad sagedaste imeks nende kindlat usutunnistust ja sügawat usutundmist. — Wäga osawaste toimetasiwad hoolekandjad wõi koguduse wanemad oma tööd. Iga koguduse wanem oli enese ümber wäikele koguduse kogunud, kellele tema jutlust ütles ja neid õpetas. Makay pani selle wahel sees Matteuse ewangeliumi Uganda keelde ümber ja trükkis seda, kuna õõsised külalised teda aitasiwad seda hoolega läbi waadata ja parandada. —

1885 aasta lõpp ja 1886 aasta alustus läksiwad rahulikumalt mööda. Ülestõusmise pühade aeges tõusis jutt, et Europlased olla seal ligikonnas ümber rändamas ja kuningas oli selle pärast hirmus wihane. Üks kristlik kuningas teener ei tahtnud kuningas häbi tegudest osa wõtta, ega tema sõna kuulda ja kuningas oli selle pärast wihast kui pöörane. Siitamaalsed weretööd ei olnud selle wastu weel midagi, mis nüüd alles tuliwad selle tagajärgemise. Praegu nimetatud kristlast, kuningas teener, karistati koledaste. „Kas sa wõid lugeda?“ kargatas kuningas temale peale. „Jah,“ oli selle kartmata wastus. „Mina tahan sind lugema õpetada, karjus Muanga ja tormas oma odaga tema kallale, ning tampis rusikatega ja jalgadega üleni wõrega kaetud noort meest; kui ta wiimaks ise wäsinud oli, siis käskis ta ühte oma ülemat seda õpetuse tundi edasi anda. Selle peale lastis ta 50 kristlast, rooma ja ewangeliumi usulistest, wangi

panna, nende seas oliwad ka kõik tähtsamad mehed. Mai kuu esimeste päevade sees said esimest 11 meest äratapetud, paljud hirmsaste peksetud ja paljud põgenemisel äratapetud ehk mõnel muul viisil ärahäwitatud. 32 meest neist wangibest said peale selle, kui nad nädal wangis oliwad istunud, wäga suure puu huniku peal ühes koos elawalt ärapõletatud.

Makay katsus nende 32 mehe eest paluda, et ta nüüd oma püüsi patronide walmistamisega auu sees oli. Kuningas lubas temale need mehed priiks lasta, aga ta waletas. Kui ta teist korda nende eest tahtis palwet teha, siis ei lasknud kuningas teda enam ettegi ja pea sai ta nende hirmsast tulefurmast sõnumeid. Mitmed oliwad nende seast riigi nõukogu liikmed. Isäranis nimetatakse Robert Munjagat, kes kuningas adjutant ehk ülem teener oli. Tema oli piiskopi Hanningtoni piibli tema mõrtsukate käest omale ostnud ja widas seda kui kallist mälestust alati kalliks. Missjonärid tahtsiwad mitu korda seda tema käest omale ära osta, aga ta ei annud seda neile mitte, üteldes: „Kas ei peaks ma piiskopi wastu siis mitte tänulik olema, kes ennast rahwa ja minu eest on ohwerdanud?“

R. Munjaga wiidi tule riida peale. „Eõge tema teine käsi otsast ära,“ kargatas kuningas wihase näuga. Tema kannatas seda waikselt ära.

„Eõge tema teine jalg otsast ära,“ käsis wihane kuningas. Munjaga langes maha ja ei wõinud tungiwa rahwa hulga ja põlewa puu-huniku pärast mitte enam näha, kus tema käsi ja jalg tuleleegis küpsesiwad. „Koristage teda tulde!“ wingus läbi hammaste wihast joobnud kuningas. Aga tuleleek ei jõudnud mitte tema armastust selle wastu, kes tema eest oli surunud, ärakõrwetada. Tema surmapäew ja wõidupäew oli 5-es Juuni 1886. Teine weretunistaja, üks sepp, Noa Malukaga, ka üks rahwawanem, kes palju põgenejaid enese juure wastu oli wõtnud, maenitjes surses oma timukat kindla usule: „Saage kristlaseks, saage õnnelikuks nii kui mina olen.“ Üks kolmas wanem, Fridrik Wigram, kes tuline koolmeister oli, ütles kui tema ülem teda ja tema sugukonda tulefurмага ähwardas: „Hea, seda wõite teie teha, mina olen kristlane ja ei karda eunast selleks tunnistada.“ — Tema oleks küll wõinud põgeneda, aga seda ta ei teinud mitte, waid jäi kodu, kus teda kinniwõeti, surnuks piinati ja siis tulesse wisati.

Wäga palju tõstsid selle wäikese koguduse kristlasi kinnitasiwad sell wiisil oma usku werega. Isegi ülem kohtunik seletas kuningale, et tema ei olla enne ilmaški niisugusid inimesi tapnud, kes nii julged ja kindlad oleksiwad olnud, kui need kristlased; nemad olla tule leegis weel walju healega oma Sumalat palunud; Terwe kuninglik maja rahwas hirwitas seda ja kuningas wastas külmalt: „Sumal ei ole neid aga ommeti mitte minu käest ärapeastnud!“ — Üks majakese täis ewangeliumi usulisi kristlasi sai ühe tubli ülema eestkohtmise läbi ärapeastetud, kuna üks teine maja-

täis, kus 30 Rooma usulist kristlast sees oliwad, kinni wõeti ja ära põletati. Shtul, 6-mal Juunil, tuliwad kaks põgenejat, Silas ja Maron, salaja misjonäri majasse ja töiwad paljudest ärapeastetutest sõnumeid; ning jäiwad surnute waewa peale mõtteldes sellega rahule, et nad uskudes siit ilmast olla lahku saanud. Nemad saiwad misjonäri käest järgmise trööstikirja laiali pillatud wendile kaasa: „Jeesuse teen-dritele, kes Ugandas on. Armsad wennad, meie teie sõbrad ja õpetajad kirjutame ja saadame teile trööstis- ja kosutuse sõnu püha Peetruse kirjast, kes Jeesuse Kristuse apostel oli. Mõõda läinud päewadel põlati, wihati, aeti rahwa seast wälja ja kiusati kristlasi Jeesuse pärast ja nõnda on see ka tänapäew. — Armsad wennad! Urge jalgage meie Issandat Jeesust mitte ära, siis ei saa Tema teid ka mitte omal suurel päewal ärasalgama, kui tema suure auu sees ilmub. Tuletage oma meele neid Issanda sõnu, mis Ta oma jüngeritele õpetas, kui Ta ütles, et nad mitte neid ei pea kartma, kes ihu äratapawad, waid käs kis Jumalat karta, kes ihu ja hinge pörgutulele hukka wõib mõista. Urge jätke mitte järele kõigest südamest palumast, paluge oma wendade eest kes kurwastuses on, ja nende eest, kes Jumalat mitte ei tunne. Jumal andku teile oma püha Waimu ja õnnistagu teid. Tema peastku teid kõigist teie kiusatustest. Tema andku teile igawest elu Jeesuse Kristuse, meie Õnnistegija läbi. Jumalaga. Meie oleme walged mehed, teie wennad.“ — Selle trükitud kirja teise lehekülje peal seisid apostli sõnad Uuest Testamendist: 1. Petr. 4, 12—19. Ei kestnud mitte kaua, siis sai misjonäri maja õppijaid wõsel täis; ja juba esimesel kuul peale suure werepulma, ristiti 20 usklikku hinge.

Kallis on Jehoowa meelest tema wagade surm (Taaw. I. 116, 15.). Kas peawad kristlased seda ka kalliks? Surma hädas wõitlejad wennad süda Afrikamaal imestawad, et meie juures piiskop Hanningtoni surmast küll juttu on, aga Afrika pärisrahwa weretunnistusest ei peeta mitte suurt lugu. Waata kui kalliks püha kiri weretunnistust peab! Hebraeraamatu 11 peatükist ja iseäranis weel selgemine paistab see Joh. Ilmutamise r. 6, 9 - 11. wälja. Meie kirik ei ole selle pärast iialgi oma weretunnistajaid ära unustanud. Sellepärast peame meie ka selle peale mõtlema, et meid peaks ka selle suure armu hulka arwatama, kes suurel kohtupäewal oma „kaasulaste ja wendade“ tulemist ootawad, ja peame igal ajal oma usujulgust kinnitama oma kalli usutunnistusega. Ka neid ei pea meie mitte unustama, kes walmis on, oma elu andma Issandale ohwriks, sagedaste weel enne kui nemad oma tööpaigale on jõudnud ja seda weel näinudki ei ole, nagu piiskop Hannington. Rahaksa aasta sees oli 21 usufuulutajat kes Uganda pärast oma elu ja terwise ohwerdasiwad, ilma et uad oma tööpaigale oleksiwad jõudnud. Need on ohwrid, mida Issand Jumal „kalliks peab“ ja mida meie sellepärast ka mitte nii hõlp-

faste meelest ei pea äraunustama. Iga kristlane peaks ommeti ka nendest midagi kuulma, iseäranis noor sugu, ja leeriaeg oleks näituseks selleks tundmahaamiseks paras, ja iga õpetaja ja wanem peaks oma õpilastele niisugusid unustamata lugusid jutustama. Tuba piiskop Hannington ütles oma kogudusele jumalaga jätmise jutluses, „kui tema ka Afrikas oma elu peaks jätma, siis ärgu keegi ommeti arwaku, et tema oma elu on kautanud. Need kes Kristuse pärast oma elu annud, need ei ole mitte kadunud, waid nemad täidawad kraawisid, et teised kergemine üle saaksiwad ja kindluse Issanda nimel ärawõidaksiwad.“

See maksab ka tõesti kõikide nende kohta, kes Uganda eest oma elu on jätnud. Kui selle peale mõtleme, kui hirmus palju werd Uganda pärast ja üleüldse kõigel terwel Afrika maal enne ristiusku ärawalatud on, siis ei näita 70—100 weretunnistaja weri mitte liig kallis raha hind 5 miljoni inimese ja terve Afrika keskmaade kohta olewat. Andku Jumal, et need weretunnistajad, kes oma õnnistegija jälgede sees käies ja elu wendade eest jättes, need oleksiwad, kes Kristuse Ewangeliumi ja Tema teendritele nüüd ukse Ugandasse oleksiwad awanud.

Peale nende hirmjate tagakiusamiste ei julgenud kristlased terwel aastal, kuni 1887 aasta alguseni, endid enam awalikult näidata. Üks kristlane kes ennast kuninga majas ilmutas, sai peagi jälle kõrwale saadetud. Kõik rahwas pidi Korani (Muhamedi usu kiri) õppima; kes sõna ei kuulnud, neid tapeti jalamaid ära. Uuesti oleks jällegi hirmus tagakiusamine ja were ärawalamine lahti peasnud, kui mitte paganlik kuninga ema ise kristlaste, kui truu rahwa eest ei oleks kostnud. — Aga siiski läks Muhamedi usu Araablastel lorda, kõiki Europa ewangeliumi usu töötegijaid eest ära koristada. Kõige wiimselt pidi ka masinameister Mackay ära minema ja 21. Juulil aastal 1887 missoni maja lukku panema. Kuulsa kindral Gordoni nimi,*) kes 26 Januaril 1885 Hartumi linnas langes, tegi seda, et Mackay järeltuleja, kes ka selle nimeline (Gordon) oli, nimetatud missoni maja ukseid jälle lahti tegi. Kuningas Muanga ei teadnud mitte, et see tubli mees äratapetud piiskopi Hanningtoni lähedalt sugulane oli, muidu ei oleks ta paganliku kättemaksmise hirmu pärast teda tõesti mitte wastu wõtnud. Diglaste mälestus jääb õnnistuseks. Kindral Gordoni nimi tõi pärast tema surma weel suurt kasu ja õnnistust.

Et küll Ugandas kurjad ajad oliwad, siiski jäiwad sealsed kristlased kindlaste omal tiusatusel igawese elu lootuses wankumata seisma. Seda tunnistab üks kiri, mida selle maa mehed, Henry Wright Dutas ja kaks tõist wanemad, Inglismaa kristlastele saatkiwad; seal seisab: „Meie loodame kindlaste, et meile pea uued õpetajad tulewad, kes meid õpetawad, nagu teie seda omas kirjas meile lubate . . . Teadke teie, meie isad, et meie

*) Gordon oli üks kuulus wäepealik, kelle nime kuuldes mitmed kuningad kohkusid.

kindlaste usus seisame ja Kristuse sõnu kõige vähemaski tükis maha ei jäta. Mei oleme ka teuga walmis, selle eest oma elu jätma. Aga paluge ka teie meie eest, et Jeesand meid awitaks ja kinnitaks. Lõpetaks, armsad sõbrad, pidage omad kõrwad ja silmad ja südamed selle kohta pärast lahti, kus meie elame, Uganda pärast!" — Slegi Gordon rõõmustas väga, kui ta Ugandasse jõudis, selle pärast, et ristiusk juba nii kaugelt oli jõudnud ja nii wägewaks saanud; ehk teda ennast küll nagu wangi peeti.

Ka koguduse wanemad ei tohtinud ennast näidata, sest neid oli surmaga ähwardatud. Alles Aprilli kuul 1888, kui Br. Walker suurte kingitustega Muanga ette ilmus, muutis Muanga meel teiseks ja 24. Aprillil wõttis ta ütlemata suure auuga Gordoni ja Walkeri vastu. See oli nii, nagu tahaks ta sellega endist pahandust kõik heaks teha. Aga Muanga ei muutnud oma meelt fiiski mitte; jälle tulid werewalamised ja teda aeti sealt maalt ära, tema wennad walitsesid fiis ja langesid ka, kuni tema ise jälle auujärje peale sai, kus ta kuningas „Leo" nimega walitseb. Aga sest saawad ehk lugejad teine kord weel laiemalt teada.

L a u l.

Wiisil: Kes Jumalat nii laseb teha.

Su wõitlejad said mõõga läbi
Ja wees ja tules surmatud.
Si kartnud nad, sest usu wägi
Neid kinnitas, et arwasid
Su wõidukrooni kallimaks,
Kui auu mis ilmas annetaks.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

2-99-00540

P1. - 2062/447.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

AR2-99-00540

30